

פורת בהלוויית תמוז מעניין. לא אמין

ציון צמריה העולם הזה

קיצורו של דבר: כשמעמידים גירסה מול גירסה, כל אמות-המידה מובילות לקביעה שהגירסה שלי אמינה, ושהגירסה שלו חסרה כל אמינות שהיא. מותר להיסטוריון להעמיד גירסה מול גירסה. אך הבאת הגירסה הבלתי-אמינה בלבד, כגירסה יחידה, תוך העלמת הגירסה הנגדית — זהו מעשה שלא ייעשה. אני יכול לשפוט את אמינות הספר כולו רק על פי האמינות של הקטעים שהייתי עדייאייה להם. ואם לקבל את-מידה זו — חוששני כי סיפרו של פורת הוא מעניין, אך בלתי-אמין.

ברם וביזע

משהו על הטענה שתפיסתי היתה "גזענית", כדברי רטוש בדיעבר.

פה מתעוררת הבעייה המושגית של הביוגראף. אינני בטוח שפורת מבין למה הדברים מתייחסים.

אינני בא, חלילה, להגן על כל מילה שכתבתי כשהייתי צעיר בן 17 או 18. כפי שכבר ציינתי, הייתי אז בראשיתה של אודיסיאה רעיונית, שהובילה אותי לאן שהובילה. אך אני רוצה למנוע אידיוקים.

מי שאומר כיום "גזען", מתכוון לאדם המטיף לשינאה לעם אחר. בימינו ובארצנו, כשאומרים זאת על ישראל, הכוונה היא תמיד לשינאת-הערכים. ואילו אני דגלתי כבר אז בהיפך הגמור.

בימים ההם, טרם-אשוויק, היו מושגים כמו "גזע" ו"דם" מטאפורות שגורות, אולי בהשפעת העולם הרוחני של הימין האירופי מכל הסוגים. וינסטון צ'רצ'יל נהג לדבר על "הגזע הבריטי" והגזע של האיים. זאב ז'בוטינסקי שר "ברם וביזע יוקם לנו גזע / גאון ונדיב ואכזר". שאול טשרניחובסקי שאל "מי אתם דמיי ורוחיים בים...? לכל זה לא היה שום קשר לתורת" הגזע הנאצית, שייחסה סגולות ביולוגיות-איכותיות לגזע ולדם, במובן המילולי של הדברים.

הנוער העברי היה אז נתון בתסיסה אידיאולוגית פוריה. היו אלה חבלי-הלידה של המאבק הלאומי, וכולנו חיפשנו רוגמות היסטוריות, שישמשו לנו מופת של גבורה והתנערות. (המילה הערבית אינתיפאדה, התנערות, משקפת בדיוק מה שהרגשנו אז). הנוער ההולך בתלם הרעיוני, בהנהגה וב"כאצ"ל, חיפש את רוגמותיו בתולדות הבית השני — מכבים, קנאים, כרונים. על אלה נכתבו שירים ללא-ספור (כשהייתי באצ"ל צעדנו ושרנו "קמנו שכנו צעירי אונים / קמנו שכנו אנהנו כרונים...")

לאחר שנים, בשנת 1978, הזכיר אוריאל, בתגובה על דיכר ידיד שביקרו על יחסו לאורי אבנרי, את הוויכוח בינו לבין יוסף אוסטרמן (שמו' אז) בסתיו 1941, וכי הוא, אוריאל, שלל אז את גישתו הגזענית של אוסטרמן ללאומיות. הוא ידע להטיח באוסטרמן-אבנרי את האשמה החריפה, כי האחרון הציע לאוריאל להיות, אלפרד רוזנברג' שלנו. — התיאורטי קן הנאצי של הלאומיות העברית, ואילו אוסטרמן נועד להיות ה"טלר" שלנו. חבל רק שאוריאל לא ביקר באותה חריפות את עצמו, על השתמשו בשם מין קאמפף כתיאור לחיבור הרעיוני שהתכוון לכתוב.

אני בא כאן לטעון כי תיאור זה אינו רק מופרך ומגוחך על פניו, אלא מיהושע פורת, המביא אותו בצורה זו, עושה פלסטר את מלאכתו כהיסטוריון וכביוגראף, ולוקה בחוסר-אחריות מדיים.

נחזור לעובדות: היתה פגישה ב-1941. בפגישה זו נכחו שלושה אנשים: רטוש, תמוז ואני. תמוז אמר שאינו זוכר. נותרים שניים — שני אנשים, שתי גירסות.

ההגינות המינימלית היתה מצווה על הביוגראף הישר להיביא את כל צדו של שתי הגירסות. פורת אינו עושה זאת. הוא מביא את גירסתו של רטוש (שעל מהימנותה עמדו מר) ואינו מזכיר אף ברמא את גירסתו, או את עצם העובדה שיש גירסה שלי.

לפני שכתבתי את סיפורי, ריא"י ותיאור פורת ארוכות. הוא גם מזכיר זאת ברשימת המקורות. סיפרתי לו על הפגישה ההיא. אך בספר אין לזה זכר. יוק.

כציון המקורות של אמנם נא"מר באבנרי אורי, פגישה בקפה נדנסקי, העולם הזה, 1.4.81. אך הרי איש לא טרח לחפש בגליון ישן של העולם הזה כדי לברר את כתבתי על הפגישה, אם בכלל. את המאמר של 1981 כתבתי אחרי מות רטוש, וחזרתי בו על הדברים שכתבתי עשרים שנה לפני כן. מוזר. מוזר מאוד.

אני (1940)

זיכרון מעוות

ואשר לטיב הגירסות:

יש הברל גדול ובוולט בין שתי הגירסות מבחינת הסבירות. קודם כל, לגופו של עניין. אני הייתי אז בקושי בן 18, צעיר בלתי-ירוע לחלוטין, שכתב זה עתה את מאמריו הראשונים בדרושבעון עיוני שולי ודלי-תפוצה. רטוש היה בן 33 — הפרש עצום בגיל זה. הוא נראה מבוגר בהרבה מגילו, ואני נראיתי צעיר בהרבה מגילי.

רטוש כבר היה אז עיתונאי ידוע, עורך-לשעבר של ביטאון חשוב, משרור.

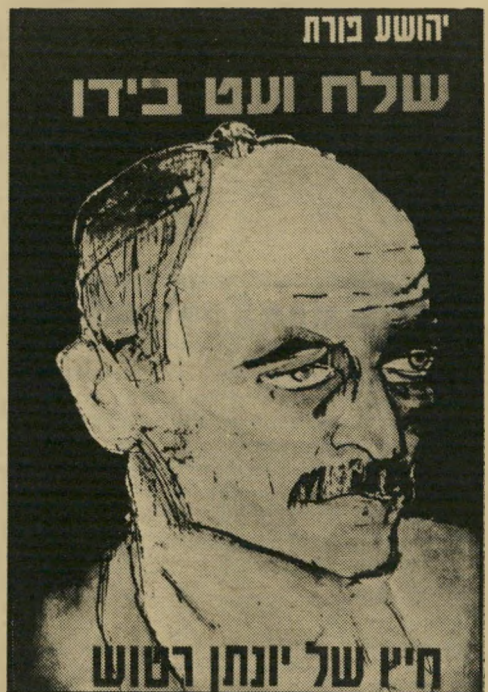
הרעיון שאני, הצוציק, הצעתי לרטוש שהוא יהיה עורך שלי, ואני מנהיגו, מגוחך לחלוטין. אילו קרה דבר כזה היה תמוז מתפלץ, ולא היה שוכח.

כל היסטאציה המתוארת עליידי פורת היא, על כן, מגוחכת כעליל.

אך יש אמת-מידה פשוטה עוד יותר להערכת האמינות: אני כתבתי את התיאור שלי כמה פעמים, כאשר רטוש עוד היה חי. לא רק מעל עמודי העולם הזה, אלא גם בפרק ממצה על הכנענים כספרי מילחמת היום השנייה, (ספר זה אינו מופיע ברשימת המקורות של פורת, ונראה כי כלל לא ידע על קיומו של פרק זה).

אילו מסרתי תיאור כוזב, היה רטוש יכול להגיב — וכל מי שהכיר את רטוש יודע שהיה קופץ ומגיב מיד. מעולם לא עבר בשתיקה על אף מילה אחת שכתבתי עליו. ואכן, הוא הגיב מעל עמודי העולם הזה עצמו (10.1.62) על סידרת המאמרים שלי על הכנענים. בתשובתו התפלמס באירוניה עוקצנית עם הרבה מקביעותיי, אך לא הגיב על תיאור הפגישה.

עכשיו בא פורת וטוען כי בארכיון של רטוש יש העתק של כתבה זו, ובה הגיב רטוש על תיאור הפגישה. מנוסח הדברים עולה שפורת באשים את העולם הזה בכך שהשמיט קטע זה. גם זה מגוחך כעליל. אילו העזונו לצנזר מאמר של רטוש, היה רטוש קופץ מעורר שמיים וארץ. נראה כי רטוש רצה להגיב אך התחרט והשמיט קטע זה מתגובתו — ובצדק. מה נותר? נותר שרטוש מעולם לא פירסם את הגירסה המופיעה כסיפור של פורת, אלא סיפר על כך כרכילות לכל מיני אנשים, וכינייה שגן זך, 20 שנה ו-30 שנה אחר-כך. ככל אותן שנים שנתן אותי רטוש שינאת-מות, וברור כי שינאתו השפיעה על זיכרונו. יתכן שהוא ייחס לי את הדברים כפי שהם הצטיירו לו בדיעבר בדמימונו, כשהוא משתמש במושגים שהיו שגורים בפיו. הרי לא לחינם הוא הישווה את יצירתו שלו עצמו למין קאמפף של ארדוף היטלר.

שעור הספר של פורת בן 18 מול בן 33

רטוש וחסידי, ותמוז ביניהם, חיפשו את החומרים שלהם בעבר העבריה-הכנעני הטרומת-נ"כ. הם דיברו על "ארץ-עבר", שרו על עשתות וקידשו את סמל הבעל, קרני-השור. אני חיפשתי משהו גדול יותר, רחב יותר. הגעתי להכרה שאנתנו חלק מן המרחב הגדול המשתרע מגבולות איראן ועד לדרום-סוראן, ממיתוס ועד מראוק. כמלא מצאתי את החומרים שלי במיתוסים קדומים, בנילונם של איס-נהריים, בקרתגו של צפון-אפריקה, בכל החוג התרבותי הגדול של בני-שם הקדמונים. מכאן המושג שטבעתי אז, "המרחב השמי". מעולם לא האמנתי שיש איוושה סגולה לגזע — השקפה אירופית שהיתה תמיד מגוחכת בעיניי. אך בדברי על

המיתוסים הקדומים של בני-שם, על תרבותם המשותפת של עמי המרחב הזה, (ובמילא על המאחד כיום את מורשת הערכים והעברים) דיברתי או לא-אחת על מורשת-הגזע השמי" וקול הרם השמי. יסלח לי אלוהים.

שלושה ניגודים

הוויכוח בין רטוש וביני, שהחל באותה פגישה בקפה נדנסקי, היה על נקודות הרבה יותר מעשיות. הוא לא התנגד לי מפני שהייתי, כביכול, גזען, אלא מפני שפסלתי לחלוטין ובאופן מוחלט, שלוש אבני-יסוד של תפיסתו. שנינו היינו תמימי-דעים שקמה בארץ אומה עברית חדשה. אולם לגבי מהותה, נחלקו דיעותינו באופן יסורי.

רטוש היה בעל תפיסה ביולוגית: עברי הוא מי שנולד בארץ, נקודה. (מכיוון שלא הוא ולא איש מחסידיו נולדו בארץ בעצמם, עשו לעצמם הנחה והסכימו לצרף לברית, באופן חרפעני, מי שבאו כילדים. הוא בא בגיל 11, אני בגיל 10, תמוז בגיל 6, וכו').

התפיסה שלי היתה שונה לגמרי, האמנתי אז (ואני מאמין גם כיום) כי תנועת-הגיריה, המעבירה המוני אנשים לארץ אחרת, מולידה בהכרח אומה חדשה. ציבור אנושי המתגבש בנפח חדש, במציאות גיאופוליטית חדשה, בשפה חדשה, במציאות שכל-כולה חדשה, מוכרח להתגבש בצורה חדשה. כך הביאה הציונות בארץ ללידת אומה חדשה, שכל המשתייכים לה הם "עברים", ולעוברת הלידה של הפרט יש חשיבות מישנית, (פירטתי גישה זו כספרי מילחמת היום השנייה).

ברבות הימים התקבלה תפיסה זו על-ידי חסידי-לשעבר של רטוש עצמו, והרבר הרגיו אותו שבעתיים.

שנית: רטוש רצה כניתוק מוחלט מן היהודים. הוא פיתח תורה שהיתה, למעשה, אנטי-שמית מובהקת. ואילו אני, בכל הגילגולים של תפיסתי, קבעתי שיש בהכרח זיקה הדדית חזקה בין יהודי העולם ובין האומה העברית בארץ. השוויתי זאת פעמים רבות לזיקה ההדדית הקיימת בין האומה האוסטרלית או האומה הקנרית ובין האומה הבריטית והתרבות האנגלו-סכסית.

שלישית, ואולי זה היה העיקר: מאז שעמדתי על דעתי היכרת בלאומיות הערבית, כעל העובדה הרומינטית במרחב הזה, שעימה נצטרך להתמודד. מאז שנות ה-40 הצעתי לברית ברית עם הלאומיות הערבית, לעזור למילחמת-השיחור של הערכים ככל ארצותיהם, ולגבש יחד איתם מעצמה מרחבית — ברית-עמים, שוק משותף וכו'.

רטוש התנגד לכך לחלוטין. כשם שטען כי אין עם יהודי, טען שאין אומה ערבית או אומת ערבית. יש רק "עמים" עלובים, דוברי-ערבית, שאותם יש לקלוט ולבולל באומה העברית החדשה. מכאן הגיע גם לרעיון של ברית בין "המיעוטים" — ישראל, המארוניים, הכורדים, הקופטים וכו' — נגד הלאומיות הערבית.

בעיניי היה זה תמיד רעיון אווילי, מסוכן, קולוניאלי וריאקציוני.

מי תפס טרמפ?

רטוש לא היה מסוגל לסבול שום ריעה שונה משלו. דבריי שלי נראו לו תמיד כדיבריי-כפירה.

הרגיו אותו שלעיתים קרובות קראו לי בכלי-התיקשות "כנעני". למעשה זאת היתה מילת-נגא"א (את הוואר). כנעני" המציאו אויביו של רטוש, ומי שכיבד אותי בתואר זה התכוון להשמיץ אותי. אבל לרטוש היה נרמה שאני גונב את תהילתו שלו.

מכיוון ששנינו דיברנו על "אומה עברית חדשה" לא הבינו מבקרים שיחיים את ההבדל התהומי בין תפיסותינו. הרי בעיני האירופים, כל הכושים הם אותו דבר. בעיני יהודים שמרניים, כל מי שדיבר על "אומה עברית" היה "כנעני" נתעב.

וכאן באה טענה נוספת שלי נגד פורת וסיפרו. הוא מזכיר (המשך בעמוד 40)